הלכה · משנה תורה · מפרשים · מלאכת שלמה · ספר מדע

מלאכת שלמה על משנה תורה, הלכות תלמוד תורה

רבי שלמה חכים

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מלאכת שלמה על משנה תורה, הלכות תלמוד תורה

רבי שלמה חכים

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מלאכת-שלמה-על-משנה-תורה-הלכות-תלמוד-תורה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161422 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק ה 4
הלכה ב 4
פרק ו 7
הלכה יד 7

פרק ה

הלכה ב

ואסור לאדם להורות לפני רבו לעולם וכו'. היה בינו ובין רבו י"ב מיל וכו'. בפ"ק דסנהדרין דף ה' תניא באותה שעה גזרו תלמיד אל יורה אלא א"כ נטל רשות מרבו תנחום בריה דרבי אמי איקלע לחתר דרש להו מותר ללתת חטים בפסח א"ל לאו ר' מני דמן צור איכא הכא ותניא תלמיד אל יורה הלכה במקום רבו אלא א"כ היה רחוק ממנו ג' פרסאות כנגד מחנה ישראל א"ל לאו אדעתאי ע"כ ודעת רבינו דהך ברייתא דתלמיד אל יורה במקום וכו' מיירי באקראי דמשו"ה חוץ מג' פרסאות שרי והא דר' המנונא דלא אורי בחרתא דארגז בשני דרב הונא רביה היינו בקבע וכמ"ש מרן בכ"מ. ומ"ש רבינו חוץ מג' פרסאות שרי היכא דנטל רשות היינו ההיא ברייתא דבאותה שעה גזרו תלמיד אל יורה אא"כ נטל רשות מרבו וסובר רבינו דהא דגזרו אינו אלא בקובע עצמו לדון ומעשה דאותו תלמיד הכי הוה וכמ"ש הריב"ש ז"ל בסי' ער"א לדעת רבינו ומעתה ההיא ברייתא דתלמיד אל יורה אא"כ רחוק ממנו ג' פרסאות לדעתו דמיירי באקראי מיירי נמי אפילו לאחר הגזרה ואפי' בלא רשות וזה פשוט.

והוצרכתי לזה לפי שראיתי להרב תורת חיים בשיטתו בפ"ק דסנהדרין שהקשה לרבינו וז"ל ומיהו קשה דהא דגזרו תלמיד אל יורה אא"כ נטל רשות מרבו אפי' באקראי בעלמא הוא דאי בקבע קודם ההוא מעשה נמי הוה אסור אלא א"כ נטל רשות מרבו וא"כ אמאי כתב הרמב"ם ז"ל היה בינו ובין רבו י"ב מיל וכו' מותר להשיב דמשמע דאפי' שלא נטל רשות ואמאי נהי משום כבוד ליכא תיפוק ליה משום דצריך לראות אם לשונו פתוח הוא אם לאו עכ"ל ולפי מ"ש אין כאן קושיא דכיון דרבינו סובר דהך מעשה דאותו תלמיד שבא לשם להורות בקבע וטעו השומעין ודומיא דהכי הוא דגזרו וכמ"ש הריב"ש ז"ל ובברייתא דתלמיד אל יורה במקום רבו אא"כ רחוק ממנו ג' פרסאות דמפרשה רבינו באקראי מיירי אף לאחר הגזרה ולא בעי נטילת רשות. ואל תשיבני שמדברי רבינו נראה להיפך שהרי כתב וכל המורה בפני רבו חייב מיתה היה בינו ובין רבו י"ב מיל מותר להשיב בד"א בדבר שנקרה מקרה אבל לקבוע עצמו אסור להורות עד שימות רבו אלא א"כ נטל רשות מרבו על כרחך משמע דמאי דאסור להורות לפניו דהיינו משום מורה הלכה הותר באקראי חוץ לי"ב מיל ובקבע לא הותר אלא או כשימות רבו או בנטילת רשות ומעתה הדרא קושיא לדוכתה דמשום הגזרה הו"ל לרבינו להצריך נטילת רשות אפי' באקראי וכמ"ש הרב ז"ל. וי"ל דהא דאסור חוץ לי"ב מיל ה"מ גזרתיה דרבי דמשום דינא לא אסיר אלא בפניו דוקא וחוץ לי"ב מיל אינו אלא משום גזרתיה דרבי ובקבע

דומיא דמעשה שהיה דבאקראי לא גזרו ודומה למי שאין רבו קיים דמותר להורות ועיין בהריב"ש שם. וממוצא דבר אתה תחזה להריב"ש ז"ל שכתב בדעת רבינו ז"ל דתוך ג' פרסאות איסורא איכא ואינו חייב מיתה ועיין בס' לחם רב סי' ע"ג (ומדברי מרן כ"מ נראה שהבין בדעת רבינו היפך מה שהבין הריב"ש ז"ל) ומהתימא מהרב פני שלמה דף ל"ב שכתב וז"ל ואילו תלמיד המורה בפני רבו אסור וחייב מיתה כמ"ש בגמ' ולדעת הרמב"ם ז"ל והתוס' אפי' תוך ג' פרסאות חייב מיתה כבפניו ממש ע"כ והוא ז"ל קאי ע"ד הרב לחם רב ומשם בארה מ"ש הריב"ש עליה דרבינו היפך דבריו וכנ"ל.

עוד הקשה הרב תורת חיים על דברי התוס' ז"ל שכתבו שם דהך ברייתא מיירי בשנטל רשות ומשו"ה חוץ לג' פרסאות שרי ורב המנונא דלא אורי בחרתא דארגז בשני דרב הונא היינו משום דלא נטל רשות מרבו וכתב וז"ל וקשה דהא טעמא דגזרו תלמיד אל יורה אא"כ נטל רשות מרבו לאו משום כבוד רבו הוא אלא כדי שיבדקהו רבו אם לשונו פתוח אם לאו שלא יטעו בדבריו והתם משמע בהדיא דהא דלא אורי רב המנונא משום כבודו דרב הונא רביה הוא דעביד הכי דתלמיד המורה בזמן שרבו קיים אפקרותא הוא וחייב מיתה כדאיתא התם עכ"ל. ונראה לענ"ד לומר דמה שלא נטל רשות מרבו לראות אם לשונו פתוח אם לאו ומשו"ה לא היה יכול להורות היינו משום כבוד רבו וכן מתבאר מדברי הריב"ש ז"ל שכתב וז"ל ובהא ניחא מאי דלא אורי רב המנונא בשני דרב הונא ולמה לא היה נוטל רשות מר"ה כיון שהגיע להוראה כדי שלא יעבור על ועצומים כל הרוגיה וכו' אבל השתא ניחא דכיון דאיכא כבוד רבו ולא רצה רב המנונא ליטול רשות מרבו כל ימיו משום כבודו ע"כ. הרי לך בהדיא דמשו"ה לא רצה ליטול רשות דבהא נמי יש בו משום כבוד רבו. עוד נראה לומר במ"ש מהרי"ק ז"ל שורש (ק"ע) [קס"ט] עליה דמהר"מ ז"ל דס"ל דאף בתלמיד חבר חוץ מג' פרסאות צריך נטילת רשות דרבינא ס"ל דדי לו בשנטל רשות מרב אחד דכיון דעיקר הרשות אינו אלא לראות אם לשונו פתוח אם לאו אין צריך ליטול רשות בכל פעם ומכל רבותיו ורבינא נטל רשות מרבו ורב אשי ס"ל דלא מהני מאי דנטל רשות מאחר אלא צריך ליטול ממנו רשות מחדש וכו' יעו"ש. ומעתה נוכל לומר דס"ל להתוס' דרב המנונא אף שנטל רשות מרב אחר לראות אם לשונו פתוח אם לאו כיון שלא נטל רשות מר"ה שהוא רבו מובהק לא אורי בשני דר"ה משום כבודו.

וראיתי למהרי"ק שם קרוב לסופו שהקשה מהר"י מברונא ז"ל דלמה הוצרכו התוס' להעמיד הא דרב חסדא דלא אורי משום דבפני רבו ממש הוה ולא תירצו שהיה תוך ג' פרסאות ובריייתא דהכא מיירי חוץ לג' פרסאות ותירץ מהרי"ק ז"ל דדעת התוס' הוא

דמדמפרש הש"ס הוראת רבי תנחום ולא קאמר איקלע לחתר ואורי דומיא דמאי דאמרינן בפ' הדר רב חסדא אורי בכפרי משמע דמאי דתפסו עליה דרבי תנחום הוא משום היות הוראה גמורה דאי הוה דבר פשוט לא הוה קשה להו וכן משמע מדקדוק הברייתא דקתני תלמיד אל יורה וכו' וע"ז הוא דקשה להו מהא דתניא אלא א"כ רחוק ממנו ג' פרסאות דבהוראה גמורה תוך ג"פ אסור וע"ז הקשו התוס' דרב חסדא דלא אורי בשני דרב הונא רביה דמשמע שום הוראה אפילו דבר פשוט ומהכא משמע דשרי תוך ג"פ דלא תפסו לר' תנחום אלא על דאורי הוראה גמורה ולזה הוצרכו לתרץ דהתם בפ' הדר מיירי בפניו ממש ומשו"ה לא הורה כלל. וכתב עוד שם והא דקבעו הדבור על אלא א"כ רחוק ממנו היינו משום דמשם עיקר הקושיא דאי לאו הכי לא הוה קשה מההיא דר"ה כלל דהוה פשיטא להו לשנויי דהתם בתוך ג' פרסאות הוא דאסור אפי' כביעתא בכותחא וכיוצא בו והוראה גמורה אפי' חוץ מג"פ ולא היינו צריכים לדחוק ולהעמיד ההיא דאפילו בכותחא דוקא בפניו דהוי דוחק גדול עכ"ל. ולכאורה קשה דעדין הקושיא במקומה עומדת דמהכא משמע דדוקא משום שהיה הוראה גמורה הוא שאמרו לו לאו רבי מני דמן צור איכא הכא הא אם היה הוראה פשוטה כביעתא בכותחא לא הוה קשה להו איך הורה ואף שהיה תוך ג"פ וזה היפך ההיא דפ' הדר דאפי' כביעתא בכותחא לא אורי וי"ל.

ודע שהתוס' בפ' הדר כתבו דר' המנונא לא אורי בשני דרב הונא הוא משום שהיה תלמיד גמור ואסור אפי' חוץ מג' פרסאות ורב חסדא דאורי בכפרי משום שהיה תלמיד חבר וכתבו עוד וז"ל והא דאמרינן בפ"ק דסנהדרין תנחום בריה דרבי אמי וכו' צ"ל דתלמי חבר היה ומשום הכי חוץ לג' פרסאות שרי יעו"ש. ונראה לענ"ד דלפי"ז אתי שפיר מאי דלא הקשו עליה דר' תנחום מברייתא דאותו תלמיד שנתחייב מיתה על שהורה בפני רבי אליעזר וכן בני אהרן שמתו על שהורו בפני משה שהיו תוך ג"פ ומכ"ש אי ס"ל דחוץ מג"פ היה אותו מעשה כדס"ד דמקשה דהכא וכן מההיא דשמואל שנתחייב מיתה על שהורה בפני עלי כמבואר בפ' אין עומדין (ברכות דף ל"א) אלא דלפי דברי התוס' ניחא דהתם כולהו בתלמיד גמור מיירי ור' תנחום תלמיד חבר היה ומשו"ה לא הקשו אלא מההיא ברייתא דמיירי בתלמיד חבר.

ומעתה אסורה נא ואראה מה שהקשה הרב תורת חיים בשיטתו שם בפ' הדר על דברי התוס' וז"ל וקשה דא"כ מאי אמרו לו לאו ר' מני דמן צור איכא הכא וכו' והו"ל לשנויי התם בתלמיד גמור איירי ואנא תלמיד חבר אנא וכן משמע דהתם בתלמיד גמור איירי דהא שיעור ג' פרסאות מבני אהרן גמרינן והתם תלמידים גמורים דמשה הוו וכן כתבו

התוס' בפ"ק דסנהדרין דהא דקתני תלמיד אל יורה במקום רבו בתלמיד גמור איירי עכ"ל. ויש לתמוה דמאי מקשה להתוס' בעירובין מאחר דהתוס' שם ס"ל דאפי' חוץ לג"פ דוקא בתלמיד חבר הוא דמותר להורות אבל בתלמיד גמור אסור להורות ואה"נ דקשה על התוס' דאינהו גופייהו בסנהדרין כתבו דברייתא דקתני תלמיד אל יורה וכו' איירי בת"ג וכן הקשה הרב בארות המים דף ח' והב"ח ביו"ד סי' רמ"ב מ"מ קושיתו על דברי התוס' דעירובין לק"מ וכדכתיבנא. ומ"מ לא תעזוב נפשי לשאול לדעת התוס' דס"ל דר' תנחום תלמיד חבר הוה דהא בירושלמי פ"ק דגטין ופ"ו משביעית ה"א ובמדרש רבה ספר ויקרא פ"כ סי' ו' נראה להדיא דת"ג הוה שכך אמרו ליה והא ר' מני דמן צור רבך יתיב בצפרין וצ"ע.

פרק ו

הלכה יד

המעיד על ישראל בערכאות של גוים וכו'. עיין בס' משפטים ישרים סימן נד שכתב וז"ל וטעמא דחד סהדא אע"פ שהוא יודע העדות ולפי דעתו אמת הוא מ"מ כיון שהישראל כופר ואומר שאינו חייב לו והתורה לא האמינה לעד אחד וא"כ נהי דלא מהמנינן ליה כיון דבעל חובו כופר מ"מ לא עבדינן מעשה אלא מנדין אותו עד שישלם ולא כמ"ש הגהות מרדכי וז"ל חזרתי בכל הצדדין של אותה סוגיא דהאי בר ישראל דידע סהדותא לא מיירי לחייבו ממון לקנוס אותו לשלם כי אם לשמותי בשביל דחציף ונראה דלא מצי למימר קים לי דכל רבוותא פליגי יעו"ש ובסי' נ"ה רצה להוכיח הרב שכנגדו שדעת ר"ת הוא כהגהות מרדכי ובזה יכול לומר קים לי יעו"ש. ולא זכרו שרים למור"ם ז"ל בחו"מ סי' כ"ח דסבר כהמרדכי דהיכא דהעד אומר אמת העדתי והבעל חוב אומר שקר העדת לא מחייב כי אם שמתא ודלא כמ"ש רבינו דמשמתינן ליה עד שישלם דהם ז"ל לא ס"ל הכי ועיין להרב פרח מטה אהרן ח"א סי' כ"ז וק"ה (א"ה ס"ט ועיין להסמ"ע בסי' כ"ח ס"ק כ"א ולהאגודה בקמא סי' קל"ז שכתב אפי' חד סהדא דמשמתינן נראה לר"י דלא משלם מדקאמר משמתינן ליה ולא קאמר משלם כדקאמר בתר הכי יעו"ש ומכאן כתב הרב פרח מטה אהרן שם דמצי למימר קים לי וכן כתב הרב משפטים ישרים בסי' ס"ה ועיין להרב ש"ך בס"ק ה' שכתב שכן פסק רש"ל [ביש"ש] בקמא פ"י סי' כ"ג יעו"ש). ומ"ש הרב שם וז"ל אבל ודאי אם הישראל הנתבע מודה לעד שחייב אלא שאומר שהוא רוצה להשמט ולישבע לשקר ודאי אינו חייב העד כלל דהרי אינו מפסיד מידי דהוה אתרי שאעפ"י שיכול להשמט יכולים להעיד יעו"ש. והן הן דברי המרדכי שם בפ'

הגוזל קמא סי' קי"ז וז"ל ואם זה היה מודה ממה שהיה חייב לגוי אלא שרצה לכפור לו ולהרויח בכך ואזל העד והעיד עליו לא הוה משמתינן ליה דלאו כל כמיניה להרויח והיינו דקאמר חד אבל תרי לא והואיל והדבר ידוע שהוא חייב יעו"ש באורך ומן התימה על הרב ז"ל שלא נסתייע מדברי המרדכי הללו וק"ל.

(**א**"**ה** ס"ט הנה דברי הגהות מרדכי הנ"ל שהביא מרן ב"י ז"ל הם בפ' הגוזל קמא וז"ל פסק ר"ת וכו' חזרנו בכל הצדדים דאותה סוגיא דהאי בר ישראל דאזיל ומסהיד עליה לא מיירי לחייבו ממון לקנוס אותו לשלם כ"א לשמותיה בשביל דחציף ע"כ ובמרדכי פ' הנ"ל סי' קי"ז האריך בזה וז"ל והא דאמרי' פ' הגוזל בתרא מכריז רבא האי בר ישראל דידע סהדותא דגוי וכו' ואמר דמשמתינן ליה משמע דאין חייב לשלם לו אלא משמתינן ליה על מה שהפסידו בגרמא אבל אינו משלם מדקאמר גבי מזבין לגויו וכו' מכלל דהכא משמתינן ליה ולא מקבל עליה ולא משלם וכו' משום דהוה מצי למימר אמת העדתי כי הייתי יודע בודאי שהיית חייב לו וכו' אע"פ שזה אומר לא הייתי חייב לגוי אין לחייבו בכך דהמוציא מחבירו עליו הראיה וכו' ומיהו אם היו לו עדים שפרע לגוי ולא היה חייב לו כלום הרי ודאי חסרו וה"נ הוי חייב האי עד ואם זה היה מודה ממה שהיה חייב לגוי אלא שרצה לכפור לו ולהרויח בכך ואזל העד והעיד עליו לא הוינן משמתינן ליה דלאו כל כמיניה להרויח והיינו דקאמר וה"מ עד אחד אבל תרי לא כלומר הואיל והדבר ידוע שהוא חייב כדין עשו שהעידו עליו וכו' יעו"ש והן הם דברי מור"ם הנ"ל כמבואר בדרכי משה שהביא דברי המרדכי ז"ל הללו וכן הביאם בתשובה סי' פ"ח יעו"ש. כי מן הבאר יפה השיב ידין [ידיד נפשי] כמה"ר דש"ן הי"ו על הכנה"ג סי' כ"ח הגהות ב"י אות כ"ה ולהרב פרח מטה אהרן סי' כ"ז דף ס"ז ע"ד שהבינו שדברי מור"ם הם לקוחים מדברי (הגמ') [הגהות מרדכי] ולא עוד אלא שכתב שם מרן החבי"ב ז"ל וז"ל והשתא דאתית להכי אמינא דג' מדרגות יש בדבר כשברור לנו דהעדים העידו שקר חייבים לשלם מן הדין מדינא דגרמי ונחתינן לנכסייהו כו' וכשאנו יודעים בבירור שהלוה חייב לנכרי משמתינן להו משום דחציף דאזל להעיד בערכאות של גוים אבל אינו משלם והיינו נדון הגהות מרדכי גם הרמב"ם ורבינו בעל הטורים ז"ל מודים בזה וכו' יעו"ש ולפי האמור משם המרדכי נראה להדיא היפך מ"ש הוא ז"ל דהא דמשמתינן ליה הני מילי דמצי לומר אמת העדתי אבל כשאנו יודעים בבירור שאמת העיד לא משמתינן ליה ומן התימה דהוא ז"ל (שנ"ט) [שקיל וטרי] בתשובת מור"ם הנ"ל ושם הובאו דברי המרדכי הנ"ל אלו דבריו נר"ו).